

te publikoko irakasleentzat eta ikasleentzat. Eskertzekoa, beraz, lan hori. Baina unibertsitate bati laguntza bai eta besteari ez, hori da ulertzen zaila.

Etorkizunean ate gehiago ere zabalduko al zaizkio bide honetatik euskarari unibertsitatean! Uste izatekoa da□.

SOZIOLINGUISTIKA

KIKE AMONARRIZ

IRAKURTZALETASUNA

Liburuaren Eguna dela eta, han-hemenka, liburugintzari eta irakurtzaletasunari buruzko ekitaldiak, mahainguruak, azokak, etab. antolatu dira.

Euskarazko liburuaren ekoizpena, ajeak aje, handitzen, sendotzen eta zabaltzen joan da azken urteotan. Ez dira horrenbeste urte, euskaraz argitaratzen zen guztia irakurtzeko aukera zegoena. Gaur egun horrelakorik pentsaezina da. Kantitatean eta kalitatean hobetu da gure ekoizpena.

Progresio horretan handitu ez dena ordea, irakurlegoa da.

Kontuan izanik azken hamarkada honetan zenbat ikasle atera den D ereduko eskoletatik eta ikastoletatik, eta zenbat jende euskaldundu edo alfabetatu den eta EGA edo hizkuntz eskakizunen bat atera duen, euskaraz idatziriko ekoizpenaren kontsumoa (*Euskaldunon Egunkaria*, era guztietako aldizkariak, liburuak...) handitu egingo zela espero genezakeen, baina sektorean dabiltzanen iritzi orokorrari kasu eginez, badirudi hori ez dela horrela izan.

Testuinguru honetan hainbat muga gainditu duten produktu bakarrak herri-aldizkariak izan dira. Aldizkari horiek beren helburua ederki bete dute (herri-informazioa euskaraz es-

kaini eta produktu duin eta gertuak eskaintzea), baina edozein kasutan ez dirudi «listoi» berri hori (informazio gertua) gainditu eta beste produktu idatzietara igarotzeko joera berririk sortu denik.

Herri-aldizkariak badituzte bestalde, euskarazko beste produktu idatziek ez dituzten bi abantaila nagusi: doan banatzen dira eta kasu askotan etxera iristen dira (jasotzaileak ez du beraz inolako ahaleginik egin behar aldizkariok eskuratzeko).

Euskarazko egunkari, aldizkari eta liburuei dagokien problematika aldiz, oso desberdina da. Aipa ditzagun aintzat hartu beharreko hainbat aspektu:

- Erostera joan eta askotan ez dituzu bistan aurkituko (ez daude, ez dituzte ezagutzen, beste egunkari edo aldizkarien azpian daude, kiosko edo liburudendako mostradorearen azpian...). Alegia, produktua eroatera doanari, eskatuz gero eman egingo zaio, baina ikusiz gero beharbada euskarazko produktu idatziak erosiho lituzkeenari, ez zaio burutik pasako eroste, maiz, ikusi ere ez baititu egingo.

- Haurrek eta gazteek eskolan dauden bitartean irakurtzen dute euskaraz. Baina zer irakurtzen dute? Zenbait ikastetxetan ikusi eta jasotako informazioaren arabera, ikasleak oraindik ere aspaldiko liburuak ari dira irakurtzen (berritasunarekin freskotasunaz eta gaurkotasunaz gozatu gabe). Eta hori zergatik? Sarriegi irakasleek bestelako materialik eskaini, aholkatu edo erakutsi ez dietelako. Euskarazko produkzio idatzi berriarren inguruan behar bezalako «birtziklaje»rik ba al dago ikastetxeetan eta irakasleen artean? Alegia, hala egin beharko luketen irakasleek, erosi eta irakurtzen al dituzte euskarazko egunkari, aldizkari eta liburuak? Salmenta-kopuruak ikusita badirudi ezetz.

- Euskarazko itzulpenek izan duten fama txarrak (zailak, astunak...) bere horretan dirau. Nahiz eta gaur egungo itzulpenen mailak eta itzultako testuen aniztasunak zerikusirik ez izan duela hamar urteko egoerarekin, oro har, itzulpen gutxi irakurtzen da, baita euskalgintzan dihardutenen edo euskarazko sorkuntza jarraitzen dutenen artean ere.

Ondorio bezala, beraz, esango nuke, azken urte hauetan sektore honetako kezka nagusia ekoizpena izan den bezala (eta hau normala da, ekoizten ez bada ezin baita kontsumitu), hurrengo urteetan ekoizpenean baino indar gehiago jarri behar-ko genukeela kontsumitzaileengan: ekoizpenaren marketing-a hobetuz, irakurtzaletasuna bultzatuz, dauden medio eta ekoizle desberdinen artean sinerjiak lortuz eta euskarazko ekoizpen idatziaren inguruan komunikazio-plangintza egokiak bideratuz, besteak beste.

Izan ere, badakigu liburugintza eta irakurtzaletasuna «krisian» daudela ikus-entzunezkoen aurrean, baina hala ere, aipatu ditugun giza multzoetan, badaude produktu idatziak ia erabat erdaraz kontsumitzen dituztenak; eta horiek dira euskal mundu idatzira erakarri behar ditugunak.□

BIZKAIA/GIPUZKOA

Hizkuntzaren bizitasun eta ahalmen etnolinguistikorik handieneko bi herrialdeak Bizkaia eta Gipuzkoa dira ezbairik gabe. Ez dute alferrik hiztun-kopururik handiena.

15 urteotan euskalgintzari dagokionez, bi herrialdeok jarraitu duten bidea ordea, desberdina izan da. Alde horiek faktore soziolinguistikoen eta soziopolitikoen eraginez sortu dira.

Ezin dira ahanzi ere, hizkuntzaren estandarizazio-prozesuak izan dituen eraginak, baina prozesuaren erroak askoz sakonagoak direlakoan nago.

Bi herrialdeek euskalgintza jorratzerakoan izan dituzten desberdintasunen azterketa historikoa egiteak mereziko luke.

Gaur egun, nabarmenak diren desberdintasunen artean honako hauek aipa genitzake:

- Euskarazko hedabiderik nagusi gehienak eta euskararen normalizazioaren alde diharduten nazio-mailako erakundeen egoitza gehienak, Gipuzkoan kokatu dira eta erdarazko asko berri Bizkaian (ikus *Argia*-ren urtekaria).

- Euskararen aldeko azpiegitura instituzionala askoz ere indartsuagoa eta zabalagoa izan da Gipuzkoan Bizkaian baino: e.b. gutxi dira gaur egun Euskara-Zerbitzurik edo euskara-arduradunik ez duten Gipuzkoako herri nagusiak. Bizkaian ordea, itzultzaile edota hizkuntz eskakizunen jarraipenaz gain, udal-barneko edo udalerrri-mailako hizkuntz normalizazioaz arduratzen diren lanpostuak gutxi dira eta Euskara-Zerbitzurik ere apenas dagoen (Bilbo eta kostaldetik kanpo).

- Euskararen aldeko gizarte-mugimenduari edo euskarazko herri-aldizkariari dagokienez, mugimenduaren dimentsioak eta hedapena zeharo desberdinak dira Bizkaian eta Gipuzkoan.

- Guzti honen ondorioz ikastetxeetan eta euskaltegietan egindako lana, oihartzun eta babes handiagoa ari da lortzen Gipuzkoan Bizkaian baino eta horrek esplikatzeko dituzten neurri batean, euskararen kale-erabilpenari dagokionez, bi herrialde hauetako udalerrri nagusien artean soma daitezkeen aldeak.

Hala ere, badirudi urtetan ez bezalako jauzi kualitatiboa gerta daitekeela Bizkaian hurrengo lauzpabost urteetan, azpiegitura instituzionalari nahiz euskararen aldeko mugimendu sozialari dagokionez (eta ondorioz irakaskuntzaren inguruko esparruetan, kale-erabilpenean, etab.).

Egoera soziolinguistiko eta soziopolitiko desberdinek dinamika eta helburu desberdinak izatea eragingo badute ere, oinarrizko diferentziak gutxitu egingo direla dirudi, batez ere alor hauetan:

- Euskararen normalizazioan arduratuko den azpiegitura tekniko-politiko instituzionala osatuz (alegia eta batez ere, Euskara-Batzorde eta Zerbitzuak sortuz).

- Euskararen aldeko mugimendu soziala hedatuz (ez dagoen lekuetara) eta indartuz (sortze-ahaleginetan dabilzan lekuetan).

- Ikastetxe eta euskaltegietako ikasketa-prozesua, eskola-orduz kanpoko bizitzan txertatuz eta erabilera bilakaraketako mekanismoak martxan jarritz.

Azken hilabeteotan han-hemenka somatutako mugimenduek hori pentsatzeko bide ematen dute.□

MUSIKA ETA EUSKARA

Musika, gazte jendearen kultur adierazpenik garrantzitsuenetakoa da gaur egun. Seguraski kultura kontzeptuaren mugak gainditu egiten dituela esan genezake.

Inte resgarria iruditu zait alde horretatik *Egin* egunkariaren orrietan rock and roll musikaren eta hizkuntza desberdinen erabilpenaren inguruan zabaldutako eztabaida.

Euskaraz abestearen aldeko arrazoien artean ez zait iruditu nobedade handirik agertu denik (oroitzen naiz ez dakit non argitaratutako elkarriketa batean Lluís Llach-i kazetari espainiarren batek ea zergatik ez zuen gaztelaniaz kantatzen galdetu ziola eta berak honela erantzun: «el asunto no es que yo NO cante en español; el asunto es que yo canto en catalán»).

Gaztelera hutsez kantatzen duten talde «erradikalen» artean berriz oso jarrera xebreak somatu ditut. Erdaraz kantatzeko hautua erraztasunean, komunikazioan, ama-hizkuntzan oinarritzea tira, baina rock and rolla gaur egun erdaraz egitea Francoren erregimenaren ondorio dela irakurtzea edo garrantzitsua edukia dela eta berdin dela abestia gaztelaniaz, euskaraz, ingelesez edo «kameruneraz» egitea irakurri beharrak hizkuntzaren arazoan topikoek bizirik dirautela frogatzen digute.

Bide batez esan, euskaraz ez egitearen aukera, txinera, kamerunera edo inork sekula ikasiko ez duen ez dakit nongo hizkuntza baten aipamena eginez arrazonatu nahi izatea, onargarria ez izateaz gain, ukitzen ari garen esparruan oso originaltasun eta sormen gutxikoa iruditzen zaidala.

Hala ere, eztabaida horretan azaldutako daturik deigarriena Pablo Cabeza musika-kritikariak eskaini zuen. Bilbao Hiria lehiaketara aurkeztutako Euskal Herriko taldeen artean 1993an gaztelaniaz abesten zutenak % 77 ziren, euskaraz % 14 eta ingelesez % 9. 1995ean berriz gaztelaniaz % 56, euskaraz % 17 eta ingelesez % 25. (Kameruneraz noski inor ez).

Zer pentsa ematen dute datuok. □

EUSKARAREN INGURUKO EZTABAIDA?

Planteamendu okerretatik ezin, bada, gauza zuzenik atera.

ETB 2-an emititzen den «Toma y daca!» programak, euskararen inguruko eztabaida batekin eman zion hasera bere bideari.

Ideia egokia eta estimagarria izan zitekeen (aspaldi ez zen ETB 2-tik euskararen inguruko eztabaidarik planteatzen), «morboa» eta audientzia lortu nahian, eztabaida erabat oinarri oker eta liskar-sortzaile bat izan ez balu.

Izan ere gaur egun, euskaraz ez dakiten euskal hiritarrak diskriminatuta ote dauden galdetzea, euskararen normalizazioaren aldeko ezein hizkuntz politika auzitan jartzeaz gainera, euskararen aldeko gizarte-sektoreak eta zehazki euskaldunak erasotzaile moduan aurkeztea baita.

Sarri defendatu dut, ezinbestekoa dela euskararen inguruko eztabaida erdaldunengana zabaltzea eta erdaldunei zuzenduriko informazioa, mezuak eta komunikazio-plangintzak burutzea.

Are gehiago, hizkuntz politikari buruz sakon eztabaidatu behar dugu herri honetako euskaldunok eta erdaldunok.

Kezkagarria da ordea, gai honen inguruan aritzeko ETB 2-k zabaldutako aukera gutxi horietako bat alferrik galdu eta kontrako norabidean aurkeztea.

Programaren edukia dagokionez, ezein hizkuntz normalizazioaren edo gaur egungo hizkuntz politikaren edo politiken aurka esandakoetara mugatuko naiz.

Egia esan, jarrera horiek defendatu zituztenen artean, ez zitzaidan iruditu topikoez gain, ezer berririk esan zenik, tonua eta baieztapen batzuren ausardia izan ezik, beharbada, hori bai, (eta hau bai topikoa!) euskararen aldeko «amodio» eta «laudorio»en artean. Duela hamabost urte fosilizatutako diskurtso batzuren aurrean nengoela iruditu zitzaidan.

Moderatzaileak aurkeztutako galdera guztiek aurriritziren bat suposatzen zuten eztabaidaren planteamendutik hasita:

— «Diskriminatuta al daude euskararik ez dakiten «baskoak» (gaztelaniaz «vascos»)?»

Galderak, erantzuna baiezkoa izan dadin eragiten du, ez baita alderantziz egin.

— «(Euskara ikastea) neketsua izan al da?»

Alegia, euskara ikastea zaila da.

— «Euskara ez dakitenak baino baskoagoak al dira euskara dakitenak?»

Erdaldunengan inferioritate-konplexua sakontzen da.

— «Kultura, diskriminazioa eta euskara».

Euskarak diskriminatu egiten du.

— «Nazionalismoa eta euskara bat al dira zuretzat?» Euskara nazionalisten gauza da.

— «Baskoagoak al dira, Valderrama bezalako abizenak «v»z idatzi beharrean «b»z idazten dituztenak?»

Anekdotarænbidez inferioritate-konplexuak sakontzen dira.

Eztabaidan zehar bestalde, kaleko herritarrek ohizko kezkek azaldu zituzten, oraindik ere hainbat topikok, erdia egia eta erdia gezur, duten indarra azalduz:

— Euskara zaila da.

— Zer nahi dugu, mediku bat ala euskaraz ongi dakien pertsona?

— Haurrak patiora atera eta erdaraz ari dira.... euskara inposatu egiten zaielako behar bada.

— Erdaldunen bat aurrean baldin badago erdaraz egin behar da edukaziaz.

Harrigarriagoak eta kezkarriagoak izan ziren zalantzarik gabe unibertsitate eta kultur munduarekin zerikusiz zuzena zuten hainbat pertsonen botatakoak:

— «Gizarte elebakar euskalduna ari zarete defendatzen. Esan ezazue eta kitto!».

— Euskara gure ondasuna da. Ez dut egiten baina nire ondarea da.

— Haurrak bere ama-hizkuntza ez den beste hizkuntza batean alfabetatzea oso arriskutsua da.

— «Euskaraz bizi» esaldia... Beldurgarria iruditzen zait.

— Zer da euskaraz ikastea? Erljio bat? Bizimodu bat? Iza-kera bat? RH desberdin bat?...

— Euskara ez digute erauzi, ez gara kolonizatuak egon... hori historia honen zati txiki bat besterik ez da...

— «Hizkuntza minorizatua» espresioa tranposoa da.

— Zer dago hizkuntz politika honen atzean?

- Mitoa, ez kontzientzia arrazionala.

- Nazionalismoa, hau da, eskusioa.

- Eskubide historikoak, eta ez gaur egungo eskubideak.

- Eskubide kolektiboak, eta ez eskubide indibidualak.

- Azken batean proiektu independentista bat.

— Bi unibertitate paralelo sortzea desastrea da. Hobe litzateke Catalunyan edo Galizan bezala egitea: irakasle bakoitzak klaseak nahi duen hizkuntzan ematea.

— Lapurretaren imajina erridikulua da.

ETB 2-n hizkuntz politikaren inguruko eztabaida orekatuagoaren bat egitea mesedegarria izango litzatekeela ez dago zalantzarik (Izenburua era honetakoa izan liteke: «Errespetatzen al dira euskaldunen hizkuntz eskubideak»?) baina edozein kasutan garbi dago hizkuntzaren normalizazioan sakondu nahi badugu, erdaldunenganako harremanak eta komunikazio-sistemak askoz ere gehiago findu eta sakondu beharko ditugula. Bestela, diskurtso-mota horiek gero eta gehiago finkatuko dira.□